

6) *структурная реформа высшего образования* – с 1990 года земли координируют свою деятельность по определению стандартов вузовского образования, учебного времени, объему часов и кредитам и т. п.;

7) *усиление международной конкурентоспособности преподавания и исследования в высшей школе* – исследователи признают, что с 1995 года в Германии снизилось количество студентов по международному обмену, изучающих технические и экономические курсы. В этой связи необходимо исследовать потребности "знаниевого" рынка и добиться признания в Европе немецких сертификатов;

8) *признание принципа "обучение всю жизнь"* – в 1994 году земли приняли Третью рекомендацию министерства образования и культуры, по принципу "образование всю жизнь", в соответствии с которой необходимо помочь гражданам осознать глобальные международные зависимости, учить жить и работать с гражданами других стран, предложить свободный выбор видов обучения на основе спроса;

9) *межкультурное образование в школах* – с 1992 года конференция министров образования и культуры рекомендовала организовать в школах межкультурное образование. Его цель: познать культуру своего города, местности и научиться воспринимать культуру других народов;

10) *решение проблемы по соотношению общего и профессионального образования* - многие годы высшее образование презалирировало по ценности, поэтому сегодня необходима дополнительная помощь образованию профессиональному (дотации предприятию на ученика, подготовка специалистов для мелкого и среднего бизнеса и другое);

11) *создание центров дошкольного образования* – в 1994 году 64 % составили частные, церковные, общественные детсады и только 36 % были созданы местными органами власти. Акт о защите детей и молодежи обязывает земли создавать детские сады для детей с 3 лет;

12) *менеджмент и управление системой образования* – в 1969 году создано федеральное министерство образования, науки, исследования и технологии (BMBF – Bundesministerium für Bildung und Forschung), оно отвечает за общегосударственный уровень образования. Правительства земель создают общие комиссии (с общегосударственным министерством) по планированию образования и развитию исследований (BLK), научный совет, комитет по планированию вузов.

Таким образом, приоритеты современной образовательной политики Германии направлены на то, чтобы придать знаниям жизнеспособный статус, включить образование в концепцию социальной защиты, сформировать у граждан индивидуальную и общественную потребность в социальных компетенциях, превратить Германию в источник европейского развития.

1. www.german-embassy.org.uk/Agenda_2010_brochureengl.pdf. 8 сентября 2004.

2. Хугава З. Финансовая сфера ФРГ: проблемы и перспективы // Мировая экономика и международные отношения. 2003. № 10. С. 14-15.

3. www.dw-world.de/russian/0,7830. 10 сентября 2004.

Кривашэй Д. А. (г. Минск, Институт истории НАН Беларуси)

ФЕДЕРАЛЬНАЯ КУЛЬТУРНАЯ ПАЛІТЫКА ГЕРМАНІІ: ВОПЫТ АПОШНЯГА ТРЫЦАЦІГОДДЗЯ

Федэратыўны характар дзяржаўнага ладу Германіі знаходзіць сваё адлюстраванне і ў культурнай палітыцы. Да сённяшняга дня ў краіне няма адзінага міністэрства культуры, а сфера культуры знаходзіцца пад апекай федэральных зямель. Выключэнне складаюць толькі асобныя пытанні, якія датычацца федэрацыі. У кампетэнцыю федэрацыі, напрыклад, уваходзіць правядзенне знешняй культурна палітыкі і ахова нямецкай культурнай

спадчыны. Пасрэдна федэрацыя ўплывае на сферу культуры таксама праз заканадаўчыя рашэнні. Усё большы ўплыў на федэральную культурную палітыку аказвае Еўрапейскі Саюз, які прымае законы, што ўскосна ўплываюць на яе законы. Прыкладам такога ўплыву можа быць пытанне рэгулявання коштаў на кнігі.

Самастойнае культурнае жыццё зямель прывяло да ўзнікнення і развіцця шматлікіх культурных цэнтраў. Разнастайнасць культурнага жыцця праяўляецца ў размеркаванні культурных устаноў і культурнай дзейнасці па рэгіёнах Германіі. Германская бібліятэка, федэральная ўстанова, знаходзіцца ва Франкфурце-на-Майне, Лейпцыгу і Берліне. Федэральны архіў са штаб-кватэрай ў Кобленцы мае, у прыватнасці, свае філіялы ў Берліне, Патсдаме, Фрайбургу і Байройце. Найбуйнейшая канцэнтрацыя СМІ назіраецца ў Гамбургу. Кёльн, Дзюсельдорф і Касэль – тры цэнтры сучаснага выяўленчага масатэатра. Больш ўсяго тэатраў ў Берліне. Самыя значныя музеі знаходзяцца ў Берліне, Дрэздэне, Хільдесхайме, Франкфурце-на-Майне, Кёльне, Мюнхене, Нюрнбергу і Штутгарце. Два важнейшых літаратурных архіваў знаходзяцца ў Марбаху і Веймары.

Па звестках еўрапейскага статыстычнага ведамства Eurostat, 2,7 % насельніцтва Германіі занята ў "творчых" прафесіях (для параўнання – 3,5 % у Фінляндыі і 1,4 % у Партугаліі і Славікіі), да якіх аднесены не толькі пісьменнікі, мастакі, музыканты, акцёры і г. д., але і бібліятэкары. Дыпламаваным спецыялістам з вышэйшай адукацыяй у Германіі з'яўляецца кожны трэці.

Культурна-палітычны дыкурс на тэму месца і ролі дзяржавы ў культуры і зместу культурнай палітыкі ў Германіі вядзецца з пачатку 70-х гадоў мінулага стагоддзя. Ён прайшоў у сваім развіцці некалькі фазаў:

– 70-я гады. У гэты перыяд у краіне назіраўся грамадска-палітычны ўздым. Вяліся дыскусіі адносна рэалізацыі прынцыпу "асмеліцца на большую дэмакратыю", які быў агучаны Вілі Брантам. У культуры гэты прынцып знайшоў сваё адлюстраванне ў лозунгу "культура для ўсіх і ад усіх". Аднак, якой бы моцнай у праграмных адносінах не была гэтая фраза, практычна было дасягнута мала. Галоўнай прычынай было непарушнасць і закасянеласць устойлівых структур.

– 80-я гады былі адзначаны больш дзейнымі крокамі на шляху данясення культуры да кожнага. У краіне пашырыўся Новы сацыяльны рух па інтарэсу. Камуны яшчэ мелі грошы для падтрымкі руху і ўкаранення асобных новаўвядзенняў. Пры гэтым новае не азначала перабудову існуючага. Папулярным стаў лозунг аб "новым кампрамісе ў культуры".

– 90-я гады. Цяжкі перыяд рэфармавання прывёў да адступлення ад правядзення адкрытай культурнай палітыкі. Значныя змены адбыліся ў культурным жыцці Германіі пасля аб'яднання краіны. Напрыклад, шмат якія рэгіянальныя тэатры ўсходняй Германіі вымушаны былі скараціць трупы ці аб'яднацца з суседнімі ўстановамі. Значны ўплыў на гэты працэс аказала скарачэнне дзяржаўных датацый. Тэатры шукалі пераходных рашэнняў. Рэгіянальны тэатр зямлі Саксонія – Ангальт у г. Айсleben, які з часу свайго заснавання ў 1953 г. меў тры трупы, па завяршэнню пераходнага перыяду быў вымушаны поўнасцю закрыць свой музычны тэатр. Рэгіянальны тэатр у г. Стэндаль ў сезон 1993/94 гадоў поўнасцю перабудаваў сваю структуру: музычная і балетная трупы былі распушчаны, затое была пашырана трупа тэатра юнага глядача. Падобныя з'явы актывізавалі бурныя дыскусіі аб рэфармаванні культуры, змене ролі дзяржавы, актыўнаму пошуку новых партнёраў. Сталі папулярнымі тэзісы аб "змяшчэнні стратэгічнага накірунку дзяржаўнай палітыкі ад дзяржавы

як галоўнай дзеючай асобы да дзяржавы як гаранта", "дэцэнтралізацыі адказнасці за рэсурсы", "новых формаў кіравання", "бюджэтанні" і інш. [1; 129-133].

У пошуку шляхоў выйсця з дадзенага стану прагучаў заклік Ульрыха Бека аб рэалізацыі культурнай палітыкі. Менавіта ў ёй ён бачыў адказ на выклікі глабалізацыі. Па яго меркаванню "толькі праз павышэнне каштоўнасці ніжэйшага ўзроўня дэмакратыі, камун і гарадоў, можна падтрымаць і пабудоваць "асабістую адказнасць грамадзянчай супольнасці". На гэта дзяржава ў стане накіраваць рэсурсы грамадства для барацьбы з растучым беспрацоўем і пашыраючымся ідэалагічным крызісам, калі яна абярэ арыентацыю на "нацыянальную дзяржаву па прыкладу інстытуцыяналізаванай палітыкі" [2; 28 ff, 30f].

Адпаведна Канстытуцыі, кіраванне мастацтвам і культураю адносіцца ў першую чаргу да кампетэнцыі зямель. Культурна-палітычныя мэты і мерапрыемствы Федэрацыі канцэнтруюцца ў рамках дзяржаўнай праграмы па наступных накірунках:

- паліпшэнне ўмоваў для развіцця мастацтва і культуры;
- стварэнне і садзейнічанне развіццю тых накірункаў ў сферы культуры, якія маюць агульнадзяржаўнае значэнне;
- экспертыза і абарона культурнай спадчыны.

Адпаведна арт. 35 Дамовы аб аб'яднанні Германіі па заканчэнні пераходнага перыяду ва ўсходнегерманскіх землях таксама дзейнічае прынцып кааператыўнага культурнага федэралізму. З прыходам у 1998 г. у Германіі да ўлады новай правячай кааліцыі быў уведзены пост Улаўнаважанага Федэральнага ўраду па культуры і сродкам масавай інфармацыі ў рангу дзяржміністра. Ён каардынуе ўсю дзейнасць федэрацыі ў галіне культуры, якая раней размяркоўвалася паміж рознымі федэральнымі міністэрствамі, і бачыць сябе ў якасці партнёра для кантактаў і генератара ідэй ў галіне культуры на федэральным узроўні, а таксама прадстаўніка інтарэсаў нямецкай культуры на міжнародным; асабліва на еўрапейскім узроўні. Акрамя гэтага, быў створаны Камітэт па культуры і сродкам масавай інфармацыі ў Германскім Бундэстагу з падкамітэтамі новых сродкаў масавай інфармацыі.

Адначасова не перастае існаваць Германскі Савет па справах культуры (ГССК), які быў заснаваны ў 1982 г. як палітычна незалежная працоўная супольнасць арганізацый і ўстановаў агульнанацыянальнага значэння, якія дзейнічаюць у рамках культуры і сродкаў масавай інфармацыі. З верасня 1995 г. ён мае статус грамадска-карыснай установы. Савет з'яўляецца культурна-палітычным форумам саюзаў, устаноў, экспертаў у галіне мастацтва і сродкаў масавай інфармацыі, камерцыйных культурных арганізацый, мастацтвазнаўцаў, прадстаўнікоў культрасвету і пасрэдніцкіх культурных устаноў. У першую чаргу ён разглядае сябе ў якасці кансультаўнага і пасрэдніцкага органа.

ГССК складаецца з 8 падраздзяленняў, якія ўваходзяць у яго на правах членаў, якія ў сваю чаргу аб'ядноўваюць звыш 190 самастойных саюзаў і устаноў: Германск музычны савет, Савет па пытаннях выяўленчага мастацтва, Рабочая супольнасць па пытаннях літаратуры, Савет па пытаннях мастацтва, Савет па пытаннях архітэктуры Секцыя па пытаннях дызайну, Секцыя па пытаннях кіно і аўдыёвізуальных сродкаў Савет па пытаннях сацыякультуры.

Федэральным урадам у рамках генеральнага накірунку дзейнасці «Інвестыцыі культурныя набыткі Усходніх Зямель, якія маюць агульнанацыянальнае значэнне» п пачатку XXI стагоддзя была распрацавана праграма, адпаведна якой прадугледжан

фінансаванне на суму звыш 6 млн. еўра. Пры гэтым, 50 % гэтай сумы будзе прыходзіцца на землі, камуны і іншых інвестараў.

Культурныя установы Германіі, як прыватныя, так і дзяржаўныя, існуюць з апораю на дзяржаўнае фінансаванне (якое ў большасці выпадкаў ідзе з бюджэтаў зямель і абшчын).

У 2000 г. выдаткі на культуру склалі 0,4 % федэральнага бюджэту. Пры гэтым 43,7 % іх накіроўвалася на культуру з бюджэтаў лакальных уладаў (абшчын), 47,5 % – з бюджэтаў зямель, 8,7 % – з цэнтральнага бюджэту. Аднак гэтая статыстыка неаднолькава у розных крыніцах. Іншыя падаюць наступны падзел: 94 % – абшчыны і землі і 5 % – федэральны ўрад.

Прыярытэтнымі сферамі ў Германіі з'яўляюцца: тэатр і музыка (найбольшы паказчык удзелу сярод усіх краін Заходняй Еўропы – 44,4 %), музеі (16,2 %) а таксама ахова нацыянальнай спадчыны (16,5 %) [3; 45]. Пры гэтым праграма падтрымкі творчасці на федэральным узроўні не з'яўляецца моцна развітай. Дапамога выдзяляецца толькі ў тым выпадку, калі праект ці дзейнасць установы носіць агульнанацыянальны ці міжнародны характар, а таксама калі можа дапамагчы ва ўзмацненні вобраза федэрацыі як нацыі з моцнай культурнай тоеснасцю.

Найбольш разнастайны характар мае падтрымка творчасці на ўзроўні зямель. Землі ствараюць фонды, куды паступаюць грошы ад правядзення разнастайных латарэй, якія арганізуюцца на карысць культуры. Гэтыя фонды аказваюць падтрымку культурнай дзейнасці, прызначаюць ўзнагароды (каля 2 500 у год), гранты (напрыклад, на падарожжы ці для артыстаў-дэбютантаў). У 2001 г. 30 % узнагарод было заснавана дзяржаўнымі ўладамі, 18 % – прыватнымі ўстановамі, 33 % – таварыствамі і фондамі, а астатнія 18 % – прыватна-дзяржаўнымі ўстановамі. У Германіі дзейнічае каля 1400 фондаў, значэнне якіх для культуры ў апошнія гады ўзрастае. Расце значэнне прыватных фондаў, якія ў асноўным дзейнічаюць пры банках, якія аказваюць падтрымку больш вялікім культурным акцыям.

Створана таксама сістэма страхавання для артыстаў, якія з'яўляюцца вольнымі майстрамі. Гэтую сістэму складаюць страхаванне здароўя а таксама пенсійнае забеспячэнне. У яго не ўваходзяць выплаты для беспрацоўных. Узносы ў гэтую сістэму на 50 % ідуць ад саміх дзеячаў мастацтва, 20 % – ад федэральных уладаў і 30 % – ад устаноў ці фірм, якія карыстаюцца паслугамі дзеячаў культуры (выдаўніцтвы, агенства public relations, прэса, вытворцы фільмаў і тэлебачанне). У 2000 г. з гэтай сістэмы скарысталася каля 112.200 дзеячаў мастацтва.

Адным з асноўных накірункаў культурнай палітыкі Германіі з'яўляецца яе знешні вектар. У задачы знешняй культурнай палітыкі ўваходзіць:

– давадзенне да іншых краін усеахопнага і самакрытычнага вобраза Федэратыўнай Рэспублікі Германіі, які адлюстроўвае ўсю разнастайнасць дэмакратычных меркаванняў і культурныя дасягненні краіны;

– садзейнічаць распаўсюджанню ведаў нямецкай мовы ва ўсім свеце,

– падтрымка на падставе супрацоўніцтва культурнага і навуковага абмену з іншымі дзяржавамі.

Германія заключыла культурныя пагадненні з 97 краінамі. Іх практычная рэалізацыя адываецца па даручэнню Міністэрства замежных спраў так званымі пасрэдніцкімі арганізацыямі. Найбольш значнымі з іх з'яўляюцца Інстытут імя Гётэ, Германская служба акадэмічных абменаў, Фонд імя А. Гумбальдта, Таварыства "ІНТЭР НАЦІОНЕС", Інстытут міжнародных культурных сувязей, Германа – амерыканская камісія Фулбрайта, Нямецкі гістарычны інстытут [4].

Аднак адмоўныя працэсы закрулі і гэты напрамак культурнай палітыкі. Пачынаючы з 1993 г. адбываецца пастаяннае зніжэнне сродкаў, якія выдзяляюцца на выкладанне нямецкай мовы і распаўсюджванне нямецкай культуры за мяжою. У 2003 г. на культурныя праекты за мяжою было выдаткавана 560 млн. еўра ці чвэрць бюджэту міністэрства замежных спраў. Сродкаў на правядзенне глабальнай міжнароднай культурнай палітыкі няма. Таму былі акрэслены тры буйных рэгіёна, на якіх будуць у далейшым сканцэнтраваны культурныя ініцыятывы знешняй палітыкі ФРГ. Гэта, па-першае, краіны Цэнтральнай і Усходняй Еўропы, частка з якіх толькі стала членамі Еўрасаюзу. Далей ідуць краіны Бліжняга і Сярэдняга Усходу і Усходняй Азіі. Пры агульным зніжэнні выдаткаў на правядзенне замежнай культурнай палітыкі, павялічыцца фінансаванне германскіх устаноў культуры ў ісламскіх краінах. Міністр замежных спраў Йошка Фішар у 2003 г. заяўляў, што "пашырэнне дыялогу з мусульманскім светам – задача некалькіх пакаленняў".

Часткай германскай сусветнай культурнай палітыкі вызначаны работы па аднаўленню Афганістану. Каля трэці сродкаў, якія МЗС выдзеліла для Афганістану, ідуць на адукацыю і культуру.

Змяншэнне фінансавання прымушае федэральны ўрад шукаць спонсараў і новыя ідэі. Інстытут імя Гётэ пашырае супрацоўніцтва з Брытанскім Саветам для арганізацыі і правядзення сумесных праектаў. Замест адкрыцця дорага каштуючых Інстытутаў імя Гётэ, за мяжою пачалі з'яўляцца больш кампактныя і гнуткія культурныя ўстановы. Прыкладам могуць быць прапановы такога кшталту для краін Цэнтральнай і Усходняй Еўропы, якія сыходзяць ад Фонду імя Роберта Боша [5].

Такім чынам, федэральная культурная палітыка Германіі за апошнія 30 гадоў прайшла шлях ад размоваў аб дэмакратызацыі культуры і пашырэння самастойнасці яе суб'ектаў да разумення неабходнасці больш жорсткай каардынацыі і большага ўмяшальніцтва дзяржавы ў сферу культуры. Аб гэтым сведчыць увядзенне ў 1998 г. паста Упаўнаважанага па культуры і СМІ, што фактычна азначае стварэнне федэральнага Міністэрства культуры. Пры гэтым культурная палітыка Германіі застаецца дэцэнтралізаванай.

Вопыт Германіі ў пабудове сістэмы супрацоўніцтва розных узроўняў улады на шляху выпрацоўкі агульнадзяржаўнай культурнай палітыкі карысны для Беларусі. Заслугоўвае ўвагі прынцып падзелу кампетэнцыі паміж федэральнымі ўладамі, уладамі зямель і абшчын, вопыт вырашэння праблемы па прыцягненню недзяржаўных сродкаў у культуру, распацоўка праграмы апекі і дапамогі творцаў.

1. Sievers Norbert-Kulturpolitik und Kulturverwaltungsreform-Empirische Befunde und kritische Anmerkungen // *Krise des Wohlfahrtsstaates – Zukunft der Kulturpolitik.* – Essen, 1997.
2. Beck Ulrich. *Kinder der Freiheit & Wider das Lamento über den Werteverfall // Kinder der Freiheit.* – Frankfurt am Main: Suhrkamp.
3. *Cultural Policies in Europe – a compendium of basic facts and trends.* – Council of Europe, Bonn: EricArts, 2000.
4. <http://emigration.russie.ru/information/germanyincommunity/germanyincommunity.htm> - 02.09.2004
5. http://www.dw-world.com/russian/0,3367,2230_A_1132521,00.html – 02.09.2004.